ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА БЕЗПЕКА 14.12.2023 | Аракс Пашаян

Налаштованість на мир

Єреван зацікавлений у підписанні мирного договору з Баку. Процес ускладнює безкомпромісний підхід Азербайджану.

13 грудня 32 вірменських військовополонених повернулися додому відповідно до підписаної 7 грудня спільної угоди між апаратом прем'єр-міністра Вірменії та апаратом президента Азербайджану. Заяви про те, що Єреван і Баку зобов'язалися врегулювати свої відносини й укласти мирний договір на основі принципів поваги до суверенітету й територіальної цілісності один одного, вселяють оптимізм. Але які перспективи попереду? Погляд з Єревану.

Питання військовополонених

Понад три роки вірменське суспільство в напруженому очікуванні та мовчанні чекає на повернення військовополонених. Влада Вірменії намагалася досягти вирішення проблеми спочатку через Росію, а потім через різних міжнародних партнерів і посередників. Попри те що пункт 8 Тристоронньої декларації від 9 листопада 2020 року передбачав обмін усіх військовополонених, заручників та інших утримуваних осіб, а також тіл загиблих, Баку ці умови виконував лише частково.

Після закінчення війни і донедавна Азербайджан продовжував брати в заручники вірменських мирних жителів, військових та урядових чиновників. Вірменські правозахисники стверджують, що офіційна кількість вірменських військовополонених не відображає реальної картини. Будучи стороною-переможницею, Азербайджан не виявляв доброї волі в питанні військовополонених, використовуючи цей фактор для отримання додаткових поступок з боку Єревана.

Прямі переговори

Останніми днями багато хто сходиться на думці, що проблеми на Південному Кавказі слід вирішувати всередині регіону, виключаючи зовнішнє втручання. Позитивні зрушення в цьому напрямку стали

більш помітні, і у вірменському суспільстві відзначається позитивний настрій. Йдеться про засідання державних комісій з демаркації кордону Вірменії та Азербайджану, яке за пропозицією Баку відбулося не в третій країні, а на Іджеванській і Казахській ділянках вірмено-азербайджанського кордону.

Однак поточна ситуація ще не зовсім сприятлива для прямих переговорів. Баку має тотальну підтримку Анкари в усіх напрямках, їхній тиск на Єреван останнім часом був настільки сильним, що Вірменії без зовнішньої допомоги не впоратися. Тривалий час Вірменія не заперечувала проти посередництва Росії в досягненні миру з Азербайджаном, але, не отримавши адекватної дипломатичної та політичної підтримки, почала більше спиратися на Вашингтон і Брюссель. Це, своєю чергою, дає колективному Заходу історичну можливість сприяти досягненню миру і послаблювати російський вплив на Південному Кавказі. Примітно, що в Азербайджані політичну підтримку Вірменії з боку Франції називають непропорційною і несправедливою.

Безкомпромісний підхід Баку

Вірменське суспільство, як і раніше, скептично ставиться до «миру», оскільки Баку розмовляє з Єреваном виключно з позиції сили. Люди не змирилися з втратою вірменського Арцаха (Нагірного Карабаху), етнічною чисткою, депортацією і розкуркуленням місцевого вірменського населення. Вірмени жили в Арцаху з давніх часів, але після військової ескалації 19-20 вересня, не маючи жодних гарантій безпеки, вони покинули свою батьківщину.

Поки Вірменія ослаблена, Азербайджан продовжує порушувати питання «своїх анклавів», що мають виняткове стратегічне значення для Єревана

Йдеться не тільки про втрату Арцаха. Безкомпромісний підхід Баку ускладнює процес мирного врегулювання і з інших причин. У 2020 році, після закінчення війни, Азербайджан окупував і відмовляється повертати близько 200 кв. км території Вірменії, які розташовані в стратегічно важливих місцях.

Останніми роками Вірменія виступила проти ідеї так званого Зангезурського коридору і запропонувала низку альтернативних способів з'єднання Азербайджану з Туреччиною, що відображено у висунутому Вірменією концепті «Перехрестя світу». Хоча Баку й Анкара заявили, що не прагнуть до реалізації Зангезурського коридору, а Азербайджан визнав Сюнікську область суверенною територією Вірменії, у Вірменії вважають, що загрози безпеці Сюніка

можуть поновитися в будь-який момент.

Поки Вірменія ослаблена, Азербайджан продовжує порушувати питання «своїх анклавів», яке вірменське суспільство сприймає дуже болісно. Наприклад, Тигранашен, який Азербайджан вважає своїм анклавом, має виняткове стратегічне значення для Вірменії.

Досі не зроблено жодних відчутних кроків щодо подолання взаємної ненависті, яка сформувалася у вірменському та азербайджанському суспільствах

Крім того, незважаючи на повну перемогу у війні, антивірменські настрої в Азербайджані не вщухають. Досі не зроблено жодних відчутних кроків щодо подолання взаємної ненависті, що сформувалася у вірменському та азербайджанському суспільствах. У суспільному дискурсі Азербайджану, який широко підтримується самим президентом Алієвим, Вірменію розглядають як «Західний Азербайджан», а Єреван та інші міста – як «азербайджанські» історичні райони. У виступах Ільхама Алієва довгий час важливе місце посідала пропаганда ненависті до вірмен. Подібна риторика не сприяє не тільки двостороннім відносинам, а й встановленню міцного миру і сталого розвитку на Південному Кавказі.

Єреван налаштований на мир

У Єревані оцінюють домовленості, досягнуті між адміністраціями глав Вірменії та Азербайджану, як важливий і позитивний крок на шляху до досягнення мирного договору. Єреван готовий підписати документ до кінця року, намагаючись досягти виконання деяких своїх умов. Відповідно, мирна угода має ґрунтуватися на таких принципах: Вірменія та Азербайджан визнають територіальну цілісність одне одного, політичною основою процесу делімітації є Алматинська декларація 1991 року, і регіональні комунікації відкриваються на основі принципу поваги до юрисдикції та суверенітету країн.

Єреван готовий підписати мирний договір до кінця року

Після карабаської війни 2020 року баланс сил у регіоні змінився на користь Азербайджану. Саме тому Єреван більше зацікавлений у підписанні мирного договору, ніж Баку, якщо Азербайджан не перейде «червоні лінії». З іншого боку, невідомо, коли Азербайджан візьме на себе

зобов’язання підписати мирний договір.

Необхідно зазначити, що підписання мирного договору також безпосередньо пов’язане з геополітичною конкуренцією на Південному Кавказі. Звичайно, Росія незадоволена втручанням Заходу. У будь-якому разі, незалежно від кон'юнктури регіональних і зовнішніх реалій, Вірменія та Азербайджан повинні прагнути до прямого діалогу. Подолання протиріч між двома країнами зроблять Південний Кавказ стабільнішим, а отже, набагато привабливішим регіоном у багатьох відношеннях.

Погляд із Баку на цю тему читайте у статті Русифа Гусейнова «Не поспішаючи до фінішу»

Аракс Пашаян

Аракс Пашаян (Arax Pashayan) – сходознавиця, завідувачка відділу міжнародних відносин Інституту сходознавства НАН РВ, доцентка Єреванського державного університету. Вивчає проблеми безпеки на Близькому Сході та Південному Кавказі, геополітичні трансформації, а також питання, пов'язані з ісламським чинником у міжнародних відносинах.